

UKEN SOM GIKK (7. - 13. sept.)

Vestfronten har i siste uke vesentlig vært preget av oppmarsjen mot den tyske grense, men vi har også passert en viktig merkepel: på invasjonens 100. og verdenskrigens 1835. dag rykket de allierte styrker inn på tysk område. 5 allierte armeer står nå oppmarsjert for det avgjørende angrep på Tyskland fra vest. I nord har vi 1. kanadiske og 2. engelske arme under Dempsey; sønnenfor dem kommer 1. amerikanske arme under Hodge (som opererer nå over Luxemburg) og 3. amerikanske under Patton (som opererer i Lorraine) og lengst i sør 7. amerikanske arme som er kommet opp Rhonedalen og har støtretning mot Doubsdalen; der-til kommer en ny amerikansk 9. arme; hvor den vil bli satt inn, vet man ennå ikke.

De britiske styrker har hatt to operative hovedoppgaver, å sette seg i besiddelse av de innesluttete Kanal-havner og å forsere Albertkanalen for å kunne videre støt opp gjennom Nederland og inn i Tyskland over Aachen. I kyst avstøttet regner man med at det er innesluttet tyske styrker på ialt ca. 100 000 mann, hvis skjebne er besejlet etterat hele den belgiske kyststripe er i britiske hender. Men de har til dels ytet en ganske voldsom motstand ut fra den betraktning at Kanal-havnene vil bli et betydningsfullt aktivum i hendene på de allierte nå når slaget om selve Tyskland med dets store materialkrav er forestående. I dagene 9. - 12. september falt en rekke viktige havner: Ostende, Nieuwport, Dixmuiden, Zeebrugge og Le Havre, den siste (og den beste av dem) først etter et voldsomt bombardement fra luften og fra slagskipsartilleri; 7000 mann av garnisonen ble tatt til fange, flere tusen mann falt. Britene har også befridd Brugge, har trengt over den nederlandske grense med støtretning mot Eindhoven og kunne - etter å ha tatt Maastricht i det sørligste Nederland, Verviers, Spa og Eupon i Belgia - den 13. sept. rykke inn over den tyske grense i området ved Aachen, som alt ligger under artilleriild. Den amerikanske 1. arme, som opererer i intim tilknytning til de britiske armeer, har gått gjennom Sørbelgia, kunne 9. sept. melde om erobringen av den viktige festningsby Liège og to dager senere om erobringen av Luxemburgs hovedstad (av samme navn som landet), hvorpå det den 12. ble meldt at amerikanerne med store styrker hadde rykket inn på tysk område ved Trier (øst for Luxemburg) og på de første 10 km bare hadde møtt svk tysk motstand. Noe angrep på selve Vestvollen betyr disse allierte aksjoner ennå ikke, idet linjens hovedverker i dette område sikkert er trukket 15-25 km tilbake fra grensen, men etter alt å dømme er disse støt de første aksjoner i en umiddelbart forestående offensiv mot Vestvollen i denne sektor, hvor befestningene hele veien fra Aachen til Trier ligger under alliert artilleri-ild. De meldinger som hittil foreligger om de første operasjoner på tysk jord, synes å tyde på at de alliertes materiell og troppenes taktiske utdannelse er av rette kvalitet for en slik oppgave som å forsere Vestvollen.

Om Pattons berømte panserstyrker - de største som antagelig har vært samlet under denne krig - foreligger det f. t. bare sparsomme opplysninger. Hans hovedoppgave synes å ha vært å sikre og utvide bruhodene på østsiden av Moselle, og det har tydeligvis lykket ham helt ut, tross delvis ganske voldsom tysk motstand som bl.a. førte til gjenerobringen av Nancy. Av meget stor betydning er det også at den 3. amerikanske arme nå definitivt har forenet seg med den 7. arme, som er kommet opp Rhone-dalen og langs den sveitsiske grense, slik at Belfort-åpningen, hvor tyskerne håpet å kunne trekke tilbake de resterende styrker av sin 19. arme, nå er lukket. Fangetallet i Sørfrankrike er nå steget til 70 000.

I alt er det i Frankrike hittil tatt 320 000 fanger; man kan vel i tillegg til det regne med ca. 200 000 falne, mens 100-150 000 mann er innesluttet ved Kanal-kysten, i Bretagnes havner og forskjellige steder i sør. Bortsett fra de sånede som tyskerne har kunnet få med seg, er altså deres tap i Frankrike nå oppå i mellom 6 og 700 000, d.v.s. at hele deres vestarme, eliteformasjonene, er satt ut av spillet alt før slaget om Tyskland begynner. I tillegg til dette kan man regne med at ca. 200 000 mann er satt ut av spillet i Italia

siden mai, ca. 200 000 på Balkan og 6-800 000 ellers på østfronten siden sommeroffensiven begynte. Regner man ytterligere med de 20-25 divisjoner som er avskåret på Balkan og noe tilsvarende styrker på Baltikum, kommer man opp i en arelating av de tyske styrker i løpet av 3-4 måneder på ca. 2 millioner menn, hvilket kanskje ikke er så langt fra halvparten av deres egentlige feltstyrke (og sikkert de mest verdifulle, best trenede og best utstyrte tropper). Når man dertil tar i betraktning at bare 1200 km skiller de vestallierte fra de russiske armeer, mens tyskernes posisjoner fra Nordkapp til Kreta strekker seg over 3500 km, får man et bilde av hvor håpløs tysk militær situasjon er. De alliertes overmakt i tropper og materiale er knusende, de har praktisk talt erobret lufthærredømmet over Europa, deres egne industrier er bombesikre, deres råstoffkilder er uuttømmelige og deres konvoier praktisk talt helt sikre for ubåt-angrep.

På østfronten har russerne fortsatt sin offensiv i Bug-Warew-området, har nådd sammenløpet av elvene og attt Wolmin, 10 km fra Warszawa. Ikke mindre viktig er det at de lengre nord, sør for Masurane, nær den østpreussiske grense, har tatt Lomza (13. sept.), en meget viktig sperrestilling både for operasjoner mot Østpreussen og Warszawa. Den russiske storoffensiv som ventes på nordavsnittet, fra Finskebukta til Karpatene, er imidlertid ennå ikke satt inn. Alle meldinger tyder dog på at russerne har gjennomført en gigantisk oppmarsj for det siste avgjørende stot mot Tyskland - som formodentlig skal koordineres med de vestalliertes generalangrep på Vestvollen - og nå benytter tiden til med forholdsvis begrensede krefter å sette seg i besiddelse av de gunstigste mulige utgangsposisjoner. Offensiven mellom Warw og Bug, som sikter på å slå en kille inn mellom Øst-Preussen og Warszawa avsnittet, er en typisk aksjon av denne art; den åpner meget lovende operative muligheter både nordover og sørover.

De frie tsjekkosllovakiske styrkers reising i Slovakia later til å være meget vellykket; meldingene sier at de holder hele 4/5 av landet, noe som kan få en meget stor betydning når russerne setter seg i bevegelse for alvor. Den russiske innmarsj i Romania er praktisk talt gjennomført, idet styrkene har overskredet grensen til Jugoslavia. I Transsilvania har de bl.a. tatt Mercurea og står ved Cluj (Klausenburg) på nåværende ungarsk territorium. Forsterkninger strømmer etter gjennom Karpatenpassene, og hvordan tyskerne skal kunne etablere og stable på beina tropper som kan stanse russerne på deres videre marsj mot de ungarske sletter og rikets sørgrense når generaloffensiver truer fra vest og øst, er en gåte.

Tittos styrker som rykker østover gjennom fjellene, vil i meget nær fremtid få kontakt med de russiske styrker som rykker vestover fra Turnu-Severin, og også ellers har de jugoslaviske friskarer utvidet sine operasjoner i betydelig grad; bl.a. takket være hjelp fra vestmakten i Italia i en grad som nesten gjør det berettiget å tale om en invasjon. Særlig har angrepene både fra markstyrkene og fra luften mot kommunikasjonene vært meget intense, og slik som de allierte posisjoner nå er på Balkan, er det ikke mulig å se hvordan de tyske styrker i Hellas, som er i ferd med å trekke seg ut av landet, skal kunne redde seg. Man regner med at over 20 divisjoner er avskåret, og når man husker på at 14 tyske divisjoner ble satt ut av spillet på 15 dager i Romania, får man et inntrykk av hva sammenbruddet i Sørøst-Europa har kostet Tyskland.

Bulgaria har nå også omsider fulgt Romanias eksempel og snudd helt om. Den 8. sept. erklærte russerne landet krig, og fikk samtidig våpenstillstand med russerne, som nå har besatt nesten hele landet, en ytterligere trussel mot de tyske styrker i Hellas.

I Finland har tyskerne rømmet den sørlige del av landet, men det later ikke til at de vil - eller kan? - rømme Nord-Finland innen den fastsatte frist, 15. sept. Det er heller ikke noen enkel oppgave i dette kommunikasjonfattige strøk å evakuere ca. 100 000 menn med alt deres materiell og svære forråd på 14 dager. Enten det nå skyldes tekniske vansker eller mangel på vilje, er finnene forpliktet til å sørge for å få troppene ut eller avvåpne og internere dem, og den mulighet er ikke utelukket at det kan komme til kamper her mellom de tidligere våpenbrødre. Russerne er sikkert ikke stumt for å løpe på sine betingelser, og en øket russisk aktivitet i

den senere tid på nordavsnittet synes å tyde på at også en russisk aksjon er forestående. De siste meldinger (13. sept.) sier at tyskerne tydelig innretter seg på å bli, idet de anlegger befestninger mellom den svenske og norske grense. Antagelig er det da hensikten å støtte sin høyre flank på det nøytrale Sverige og å repliere på befestningene i Skibotn (ved bunnen av Lyngenfjord) hvis de tvinges til å oppgi Nord-Finland og Øst-Finmark. Situasjonen kan således komme til å bli ganske broket, og det er ikke umulig at et av resultatene blir en vestalliert aksjon mot Narvik-avsnittet (Tromsøavsnittet?) for å avskjære de tyske styrker.

I Italia er det lokal alliert framgang, men tyskerne gjør fortsatt hårdnakket motstand i de gjenværende deler av Gothe-linjen.

Frankrike har fått en ny regjering, hvis sammensetning har krav på interesse; halvparten av medlemmene representerer motstandsbevegelsen i Frankrike, en fjerdedel de gamle partier (menn som ikke har kompromittert seg) og den siste fjerdedel de frie franske i London og Alger (degauillister). Det er altså det kjempende Frankrike som har satt sitt preg på det nye styre.

Krigen i luften: Det er de store dagslys-angrep over Tyskland, med masseinnsats av fly som har preget denne ukes allierte flyaktivitet. I 6 dager på rad har englo-amerikanerne med styrker på opptil 2000 bombemaskiner og 1000 jagere hamret løs på de tyske trafikkmål bak Siegfriedlinjen og rustnings- og oljeanlegg så langt øst som i Tsjekkoslovakia. I løpet av de siste 10 dager har det vært 10.000 all. bombefly over Tyskland. Den allierte bombestrategis hovedmål, å oppnå lufthærredømmet over Tyskland, synes å være umiddelbart innenrekkevidde. Bare enkelte ganger i denne uken har Göring sendt opp sine jagere for å hindre de all. bombeeskadrer fra å ødelegge hans oljeraffinerier og rustningsverker. Og hver gang har die Luftwaffe lidt svære og uerstattelige tap. Tyskernes dilemma er uløselig. Dersom nazistene ikke gir sine byer og rustningscentra jagerbeskyttelse, blir fabrikkene deres hurtig bombet sønder og sammen, og dersom de velger å sende opp sine jagerfly, mister de så mange maskiner at die Luftwaffe ikke kan tåle reduksjonen, uten at følgene blir katastrofale. Og for hver dag oppnår det allierte flyvåpen nye fordeler. Ettersom deres scierrfike armeer går fram, elimineres bombemålene utenfor Tyskland og RAF og USAF blir istand til å konsentrere alle sine bombefly mot Tyskland. Ikke minst spiller det en viktig rolle at erobringen av kysten med basene for de flyvende bomber har frigjort store flystyrker, som var satt inn i bekjempelsen av disse mål.

Fra flybaser i Frankrike og Belgia kan de allierte luftstyrker nå komme "uannmeldt" inn over Tyskland, og deres kortere retur vil redde mange flygere og kostbart materiell fra å falle i fiendens hender. Etterhvert vil også de strategiske bombestyrker flytte sin base over til fastlandet, og bombefly vil da kunne økes betydelig. RAFs og USAFs taktiske styrker arbeider som et velsmurt maskineri. Deres hovedoppgave er nå å avskjære Siegfriedlinjen fra de bakenforliggende forsynings- og kommunikasjonssentra, og igjennom hele uken har tyskernes jernbaner, veier og elvetrafikk vært utsatt for ødeleggende angrep. De varierte og spesialiserte flytyper som står til engelskmennenes og amerikanernes disposisjon, gjør at angrepene blir mest mulig effektive, idet oppgavene alltid tildeles de flytyper som kan oppnå de beste resultater. De britiske rakettførende Typhoon-maskiner brukes f. eks. fortrinnsvis mot tanks, biler og jernbaner, mens Thunderbolts og andre amerikanske jagere brukes til å kaste splintbomber mot tropper og fly på bakken. Av enkeltresultatene i denne uken kan nevnes ødeleggelse av 60 jernbanetog med tyske forsterkninger på vei til Bel fort-Apningen og tilintetgjørelsen av en 15 km lang tysk kolonne av kjøretøyer på vei ved Aachen den 10. sept. Det er nå også meldt at de all. taktiske flystyrker under felttoget i Frankrike systematisk har ødelagt 450 tyske hovedkvarterer. Flyenes store andel seieren kan neppe illustreres bedre.

Ukens statistikk: Sept. 7. melder amerikanerne at de har vunnet fullstendig lufthærredømme over Molukkene og de sørlige Filippiner. Den 6. japanske luftdivisjon tilintetgjort. Mosquito-degangrep mot Karlsruhe. Sept. 8. Amerikanske bombefly angriper rustningsfabrikker i Karlsruhe, syntetisk oljeanlegg i Ludwigshafen, tankfabrikk i Gustavsburg, kanonfabrikk i Mainz-Ka-

ital. bombere og ingen jagermotstand. RAF kraftig angrep mot Le Havre 500 all. bombefly fra Italia ødelegger jernbanebruer i Jugoslavia. Fra ham melig basis i Kina angriper am. Super Fortresses viktige japanske industrimål i Mandjuria, tur-retur 4800 km. Mosquitos om natten mot Nürnberg. Sept. 11. 1000 am. bombere og 500 jagere angriper industrimål i Mainz, Mannheim og Wiesbaden, 23 bombere + 4 jagere savnes, kraftig RAF angrep mot Breslau. Sten angriper am. med store styrker oljemål på Celbes. Sept. 10. Den 11. i største dag i luftkrigens historie. Kraftig RAF nattangrep uten tap mot Bremen, Gladbach og Braunschweig. Store branner. Over 1100 tunge am. bombere med eskorte angriper jagereskorte angriper flymotor- og tankfabrikker (Messerschmitt og Heinkel) i Stuttgart, Nürnberg og Ulm. 12 b. + 15 j. savnes. Tyske fly angriper vesttyske flyplasser og skyter ned 125 tyske fly. 1000 tunge RAF bombefly kaster 5000 tonn bomber mot tyske stillinger i Le Havre. Ingen tap. 500 tunge bombefly fra Italia angriper to oljeraffinerier sør for Wien. Sept. 11. Over 2000 tunge amerikanske og britiske bombere med eskorte av 1000 jagerfly angriper oljemål i Mersburg, Lutzen-dorf, Hiesburg og Ruhr. Før første gang på lang tid kraftig tysk jagermotstand. Krigens største luftkamper over Tyskland. Amerikancerne skyter ned 175 tyske fly. RAFs største dagangrep hittil. Om natten kaster Lancasters 286000 brannbomber og 200 to-tonns bomber over Darmstadt. Mosquitos mot Berlin. Samlet all. tap dag og natt 73 bombere og 29 jagere, men 19 maskiner landet på flyplasser i Frankrike og Belgia. En avdeling av de amerikanske fly bombet Chemnitz og fløy med jagereskorte til Russland uten tap. 30 RAF beruffedtars skyter ibrann 4 store minesveipere utenfor Kristiansand. Sept. 12. 1000 tunge amerikanske bombefly med jagereskorte angriper syntetiske oljefelt i Roland, Bohlen, Magdeburg og Erux i Tsjekkoslovakia, naturoljefelt i Hemmingstadt og Hiesburg og industrimål i Münster og Ulm. 8 maskiner savnes. 500 tunge all. bombefly fra Italia angriper fabrikk for utviklede Messerschmittjagere i München. Om natten kraftig RAF angrep mot Frankfurts jernbanestasjon fullpakket med soldater på vei til Siegfriedlinjen. Mosquitos mot Berlin. Britiske fly legger miner i Oslo fjorden, dagen etter fjorden blek som et speil, endog Bygdøyferjen stoppet. Sept. 13. 1000 tunge amerikanske bombefly med jagereskorte mot oljemål i Tyskland.

- 0 -

Forsvarets overkommando innprenter den advarsel den norske regjering sendte ut i oktober 1941 om ikke å reise på kysten hvis det ikke er strengt nødvendig. Det er forhandlet med stor risiko. Kysttrafikken er meget viktig for tyskerne. De allierte må derfor stoppe den. De allierte flygere og skipsskipper gjør alt hva de kan for ikke å ramme sivile nordmenn, men det er ikke alltid mulig å skjelne mellom militære og sivile transport.

- 0 -

Lørdag den 11. sept. ble den store 8000 tons flytedokken i Laksevåg ved Bergen senket. Dokken gikk i to deler og sank. Den ble for tiden brukt av tyskerne til overvåking av deres ubåter og hadde plass til 3-ubåter på en gang. Dette vil bli et fatalt tap for tyskerne. Bergen er etter tapet av de franske atlantiske ubåter tyskernes viktigste ubåtbasis i vest. D/S "Sten" som lå i nærheten av dokken, ble også skadet. Natt til den 12. sept. ble et av Thamshavnbanens elektriske lokomotiv sprengt i luften på Skabo Jernbanevognfabrikk på Skøyen ved Oslo. Lokomotivet som ble fullstendig ødelagt, var til reparasjon ved verkstedet etter et del for ca. 1 år siden ble satt ut av drift av sabotører i Orkdal. Dette lokomotiv var meget viktig for tyskerne idet maskinen nå skulle settes inn i svevelkistransporten fra Løkken Verk til Thamshavn, hvor kisen eksporteres til Tyskland. Sabotasjen var meget dyktig utført. Ingen uunndvig skade ble forårsaket.

- 0 -

De flyvende bombers saga.

I og med at de allierte tropper har erobret "robot-kysten" ved Kanalen er de flyvende bombers saga ute - og kan fortelles.

Den begynte for halvannet år siden da det til London innlöp tre forskjellige angrep fra det hemmelige etterretningsvesen i Tyskland om eksperimenter med et nytt våpen. Forskjellige ting tydet på at forsøksfeltet befant seg på Østersjøkysten, og en nøyaktig flyrekognosering av områdene her ble satt i verk. Tusener av luftfotografier ble gransket uten resultat, men til slutt oppdaget man en liten uklar flekk på et bilde som var tatt i nærheten av Peenemünde, og flekken viste seg å være ved nærmere undersøkelse en slags kryssning mellom fly og lufttorpedo. Dermed var man på sporet, og etter fortsatt rekognosering ble forsøksanleggene i Peenemünde kraftig bombet. Ifjor höst begynte man å legge merke til at tyskerne stöpte store betongfundamenter langs den franske og belgiske Kanal-kyst, alle rettet mot London. De ble kontinuerlig bombet til det ikke var mer igjen av dem og til tyskerne måtte legge i vei med en ny type av startbaner som var lettere å kamuflere og raskere å bygge.

Den første uken de flyvende bombene var i aksjon, ble ca. 33% av dem skutt ned mens like mange nådde London. Ved slutten av den 2 1/2 måned lange kamp mot de flyvende bombene, utgjorde antallet nedskutte omkring 70% og bare 9% nådde London. 29. august nærmet 101 flybomber seg den engelske kysten. 97 ble skutt ned. I begynnelsen drepte hver bombe i gjennomsnitt ett menneske. Senere gikk tallet ned til et menneske for hver 3 bomber. I de første ukene opererte jagerflyene i en eneste sone som strökte seg fra den franske kysten til luftvernartilleriets sperreild. Senere ble luftvernartilleriet ført lengre fram og plassert langs kysten. Man oppstilte tre forsvarsbeltene: en ballongsperring rett utenfor London, deretter luftvernet og ytterst jagersonen. Ballongsperringen var meget effektiv p.g.a. flybombenes lave höyde (gj.snittelig 700 meter).

Historien om de flyvende bomber viser hvilke ypperlige resultater man kan oppnå også overfor vüpentekniske nyoppdagelser ved mot og seig utholdenhet, ved aldri å la seg dupere av det nye, men til siste rest utnytte egen teknisk og organisatorisk dyktighet.

- 0 -

Asylretten.

For at krigsforbryterne skal bli straffet må man ikke bare sikre seg beviser for forbrytelsene, men også krigsforbryternes personer. Alt i våpenstillstandsavtalen vil det bli tatt inn en klausul om at krigsforbryterne skal utleveres. Men de beseirede kan bare utlevere de forbrytere som befinner seg innen deres landområde. Mange vil sikkert prøve å bringe seg i sikkerhet ved å flykte til nøytrale land, slik som f. eks. keiser Wilhelm gjorde etter forrige krig. Det står da til de nøytrale å hindre at krigsforbryterne kommer inn i deres land, eventuelt å sørge for at de kommer ut derfra. En stat har nemlig full adgang til å nekte utlønninger adgang til riket, utvise dem og utlevere dem. Asylrett er en adgang som hver enkelt stat har til å nekte å utlevere utlønninger som er kommet inn i landet som politiske flyktninger. Dette er altså en rett for staten. Noen folkerettslig asylrett har de politiske flyktingene ikke.

De fleste stater har i sine lover bestemmelser om de politiske flyktingers asyl. De svenske og norske bestemmelser f. eks. går ut på at politiske forbrytere ikke skal utleveres for sine politiske forbrytelser. Men det er adgang til å utlevere dem for de ikke-politiske forbrytelser de måtte ha begått. Den rett en stat har til å gi asyl er utslag av humane rettsprinsipper hvis hensikt er å hindre at flyktninger blir straffet for sin politiske opprøden i de land de er flyktet fra. Krigsforbryterne kan vanskelig anses som politiske forbrytere. Det er ingen grunn til å behandle brutale bedler på samme måte som idealister. Britene, amerikanerne og russerne har også i noter anmodet de nøytrale å ikke å bevilge krigsforbryterne asyl. - Sveits, Sverige, Spania og Argentina har i den senere tid uttalt at krigsforbryterne ikke vil få asyl hos dem.

- 0 -

Valget i Sverige finner sted 17. sept. Det skal velges 230 representanter til Andrakammeret, hvor stillingen nå er: 134 sosialdemokrater, 42 höyre, 28 bondepartister, 23 folkepartister (tils. 93 borgerlige) og 3 kommunister. Man regner med at sosialdemokratene antagelig vil miste 10-15 mandater. Kommunistene vil antagelig gå 7-8 fram og höyre 2-3.

siden mai, ca. 200 000 på Balkan og 6-800 000 ellers på Ostfronten siden sommeroffensiven begynte. Regner man ytterligere med de 20-25 divisjoner som er avskåret på Balkan og noe tilsvarende styrker på Baltikum, kommer man opp i en åreløsting av de tyske styrker i løpet av 3-4 måneder på ca. 2 millioner menn, hvilket kanskje ikke er så langt fra halvparten av deres egentlige folkstyrke (og sikkert de mest vordifulle, best trenede og best utstyrte tropper). Når man dertil tar i betraktning at bare 1200 km skiller de vestallierte fra de russiske armeer, mens tyskernes posisjoner fra Nordkapp til Kreta strekker seg over 3500 km, får man et bilde av hvor håpløs tyskernes militære situasjon er. De alliertes overmakt i tropper og materiell er knusende, de har praktisk talt erobret luftherrødemet over Europa, tyskernes egne industrier er bombesikre, deres råstoffkilder er uttømmelige og deres konvoier praktisk talt helt sikre for ubåt-angrep.

På Ostfronten har russene fortsatt sin offensiv i Bug-Narew-området, har nådd sammenløpet av elvene og attåt Molain, 10 km fra Warszawa. Ikke mindre viktig er det at de lengre nord, sør for Masurane, nær den østpreussiske grense, har tatt Lomza (13. sept.), en meget viktig sperrestilling både for operasjoner mot Ostpreussen og Warszawa. Den russiske storoffensiv som ventes på nordavsnittet, fra Finskebukta til Karpatene, er imidlertid ennå ikke satt inn. Alle meldinger tyder dog på at russerne har gjennomført en gigantisk oppmarsj for det siste avgjørende stot mot Tyskland - som for øvrig entlig skal koordineres med de vestalliertes generalangrep på Vestvollen - og nå benytter tiden til med forholdsvis begrensede krefter å sette seg i besiddelse av de gunstigst mulige utgangsposisjoner. Offensiven mellom Narw og Bug, som sikter på å slå en kile inn mellom Ost-Preussen og Warszawa avsnittet, er en typisk aksjon av denne art; den åpner meget lovende operative muligheter både nordover og sørover.

De frie tsjekkosllovakiske styrkers reising i Slovakia later til å være meget vellykket; meldingene sier at de holder hele 4/5 av landet, noe som kan få en meget stor betydning når russerne setter seg i bevegelse for alvor. Den russiske innmarsj i Romania er praktisk talt gjennomført, idet styrkene har overskredet grensen til Jugoslavia. I Transilvania har de bl.a. tatt Mercurea og står ved Cluj (Klausenburg) på nåværende ungarsk territorium. Forsterkninger strømmer etter gjennom Karpaten-passene, og hvordan tyskerne skal kunne etablere og stable på beina tropper som kan stanse russerne på deres videre marsj mot de ungarske sletter og rikets sørgrense når generaloffensiver truer fra vest og øst, er en gåte.

Titos styrker som rykker østover gjennom fjellene, vil i meget nær framtid få kontakt med de russiske styrker som rykker vestover fra Turnu-Severin, og også ellers har de Jugoslaviske friskarer utvidet sine operasjoner i betydelig grad, bl.a. takket være hjelp fra vestmakterne i Italia i en grad som nesten gjør det berettiget å tale om en invasjon. Særlig har angrepene både fra markstyrkene og fra luften mot kommunikasjonene vært meget intense, og slik som de allierte posisjoner nå er på Balkan, er det ikke mulig å se hvordan de tyske styrker i Hellas, som er i ferd med å trekke seg ut av landet, skal kunne redde seg. Man regner med at over 20 divisjoner er avskåret, og når man husker på at 14 tyske divisjoner ble satt ut av spillet på 15 dager i Romania, får man et inntrykk av hva sammenbruddet i Sørøst-Europa har kostet Tyskland.

Bulgaria har nå også omsider fulgt Romanias eksempel og snudd helt om. Den 8. sept. erklærte russerne landet krig, og fikk samtidig våpenstillstand med russerne, som nå har besatt nesten hele landet, en ytterligere trussel mot de tyske styrker i Hellas.

I Finland har tyskerne rømmet den sørlige del av landet, men det later ikke til at de vil - eller kan - rømme Nord-Finland innen den fastsatte frist, 15. sept. Det er heller ikke noen enkel oppgave i dette kommunikasjonfattige strøk å evakuere ca. 100 000 menn med alt deres materiell og svære forråd på 14 dager. Enten det nå skyldes tekniske vansker eller manglet vilje, er finnene forpliktet til å sørge for å få troppene ut eller avvåpne og internere dem, og den mulighet er ikke utelukket at det kan komme til kamper her mellom de tidligere våpenbrødre. Russerne er sikkert ikke stengt for å løpe på sine betingelser, og en øket russisk aktivitet i

den senere tid på nordavsnittet synes å tyde på at også en russisk aksjon er forestående. De siste meldinger (13. sept.) sier at tyskerne øyensynlig innretter seg på å bli, idet de anlegger befestninger mellom den svenske og norske grense. Antagelig er det da hensikten å støtte sin høyre flanke på det nøytrale Sverige og å replisere på befestningene i Skibotn (ved bunnen av Lyngenfjord) hvis de tvinges til å oppgi Nord-Finland og Ost-Finmark. Situasjonen kan således komme til å bli ganske broket, og det er ikke umulig at et av resultatene blir en vestalliert aksjon mot Narvik-avsnittet (Tromsøavsnittet?) for å avskjære de tyske styrker.

I Italia er det lokal alliert framgang, men tyskerne gjør fortsatt hårdnakket motstand i de gjenværende deler av Gotter-linjen. Frankrike har fått en ny regjering, hvis sammensetning har krav på interesse; halvparten av medlemmene representerer motstandsbevegelsen i Frankrike, en fjerdepart de gamle partier (men som ikke har kompromittert seg) og den siste fjerdepart de frie franske i London og Alger (de Gaullester). Det er altså det kjempende Frankrike som har satt sitt preg på det nye styre.

Krigen i luften: Det er de store dagslys-angrep over Tyskland, med masseinnsats av fly som har preget denne ukes allierte flyaktivitet. I 6 dager på rad har englo-amerikanerne med styrker på opptil 2000 bombemaskiner og 1000 jagere hejret løs på de tyske trafikkmål bak Siegfriedlinjen og rustnings- og oljeanlegg så langt øst som i Tsjekkoslovakia. I løpet av de siste 10 dager har det vært 10.000 all. bombefly over Tyskland. Den allierte bombestrategis hovedmål, å oppri luftherrødemet over Tyskland, synes å være umiddelbart innenrekkevidde. Bare enkelte ganger i denne uken har Göring sendt opp sine jagere for å hindre de all. bombeeskadren fra å ødelegge hans oljerefinerier og rustningsverker. Og hver gang har die Luftwaffe lidt svære og uerstattelige tap. Tyskernes dilemma er uløselig. Dersom nazistene ikke gir sine byer og rustnings- og jagerbeskyttelse, blir fabrikkene deres hurtig bombet sønder og sammen, og dersom de velger å sende opp sine jagerfly, mister de så mange maskiner at die Luftwaffe ikke kan lade reduksjonen, uten at følgene blir katastrofale. Og for hver dag oppnår det allierte flyvåpen nye fordeler. Ettersom deres seferrike armeer går fram, elimineres bombemålene utenfor Tyskland og RAF og USAF blir istand til å konsentrere alle sine bombefly mot Tyskland. Ikke minst spiller det en viktig rolle at erobringen av kysten med basene for de flyvende bomber har frigjort store flystyrker, som var satt inn i bekjempelsen av disse mål.

Fra flybaser i Frankrike og Belgia kan de allierte luftstyrker nå komme "uannødt" inn over Tyskland, og deres kortere retur vil redde mange flygere og kostbart materiell fra å falle i fiendens hender. Etterhvert vil også de strategiske bombestyrker flytte sin base over til fastlandet, og bombelast vil da kunne økes betydelig. RAFs og USAFs taktiske styrker arbeider som et velsmurt maskineri. Deres hovedoppgave er nå å avskjære Siegfriedlinjen fra de bakenforliggende forsynings- og kommunikasjonssentra, og igjennom hele uken har tyskernes jernbaner, veier og elvetrafikk vært utsatt for ødeleggende angrep. De varierte og spesialiserte flytyper som står til engelskmennenes og amerikanernes disposisjon, gjør et angrepene blir mest mulig effektive, idet oppgavene alltid tildeles de flytyper som kan oppnå de beste resultater. De britiske rakettførende Typhoon-maskiner brukes f. eks. fortrinnsvis mot tanks, biler og jernbaner, mens Thunderbolts og andre amerikanske jagere brukes til å kaste splintbomber mot tropper og fly på bakken.

Av enkeltresultatene i denne uken kan nevnes ødeleggelse av 60 jernbanetog med tyske forsterkninger på vei til Bel fort-Apningen og tilintetgjørelsen av en 15 km lang tysk kolonne av kjøretøyer på vei ved Aachen den 10. sept. Det er nå også meldt at de all. taktiske flystyrker under felttoget i Frankrike systematisk har ødelagt 450 tyske hovedkvarterer. Flyenes store andel seiren kan neppe illustreres bedre.

Ukens statistikk: Sept. 7. melder amerikanerne at de har vunnet fullstendig luftherrødemet over Molukkene og de sørlige Filippiner. Den 6. japanske luftdivisjon tilintetgjort. Mosquito-degangrep mot Karlsruhe. Sept. 8. Amerikanske bombefly angriper rustningsfabrikker i Karlsruhe, syntetisk oljeanlegg i Ludwigshafen, tankfabrikk i Gustavsburg, karonfabrikk i Mainz-Kas-

Stormakter og småstater.

Problemet om de små stater, deres eksistensberettigelse og deres eksistensmuligheter har undertiden vært tatt opp til drøftelse ute i de siste årene. Unntaksvis har det høvet seg røster også i demokratiske land som nærer at småstatene har utspilt sin rolle, at de ikke lenger har noen mulighet for å hevde seg blandt de tungt væpnede statagiganter og at deres eneste mulighet er å søke inn under en stormakts beskyttende vinger. Mange er også engstelige for at stormaktene kommer til å ordne alt etter sitt eget hode, uten å spørre og uten å ta særlig meget hensyn til de små nasjoner, når de skal organiseres og den nye internasjonale rettsorden bygges opp.

Enkelte av de uttalelser som er følt kan ha en nok så skremmende likhet med nazisæns voldspolitikk-teorier, med dens slagord om "Lebensraum", om "herrefolk" og om "Grossraumwirtschaft", og det var jo ikke meningen med den store frihetskamp mot overfallsmaktene. Nå er det heller ingen egentlig grunn til å bli nervøs. De skribenter som uttaler "dødsdommer" over de små nasjoner, er ikke mange og neppe heller representative for sine folk, og den inordning de tar til orde for, er ikke identisk med det nazistiske tyranni og en nazistisk utbytning vi i de siste årene har sett praktiseret i Europa. Allikevel kan det være grunn til å se litt nærmere på disse spørsmålene som på ny er kommet i forgrunnen ved stormaktskonferansen i Washington.

Utgangspunktet for de fleste spekulasjoner over de små nasjoners livsdueligheit er selve krigsbegivenhetene og ligger i tråd med den alminnelige oppvurdering av makten og maktmidlene som en krig uvegerlig fører med seg. Man har sett en rekke små nasjoner bli et lett bytte for angriperstatene, og spør seg på dette grunnlag om de har livets rett. Men også temmelig store stater har raskt følt som offer for en hensynsløs angriperstat som har organisert hele sitt samfunnsliv for krig og hadde alle de fordelere overraskelsesmomentet innebærer. Av den grunn er det vel ingen som hevder at land som Frankrike og Polen har mistet sin eksistensberettigelse. Det er i det hele uttrykk for et meget primitivt syn å dømme om en nasjons livsrett på basis av dens militære makt og beredskap. Andre faktorer er og bør være avgjørende. Sparta var utvilsomt en sterkere militær faktor enn Athen, men arven fra Athen er en levende realitet i den siviliserte verdens liv, mens Sparta nærmest er en kuriositet i skolebøkene. Og hvor meget mer skylder ikke verden Palestina enn de assyriske, babyloniske og persiske erobringsrikere som opplukket det?

Det er imidlertid den kjærne av sannhet i betraktningene om de små staters eksistensberettigelse, at deres nøytralitets- og isolasjonspolitikk fra tiden mellomkrigstiden er brutt sammen. Denne politikk bygde på en fiksjon, at et land skal trekkes inn i en storkrig eller ikke, avhenger ikke av landets egne ønsker og den politikk det driver; det har vist seg tydelig nok både i Norden, på Balkan og når det gjelder Holland og Belgia; og ikke får så fallfall etter denne krig vil det være å stikke hodet i busken å forsøke å innbille seg at om et land bare ønsker å være nøytralt, sier det vil være nøytralt og oppfører seg nøytralt, så er den hellige grav vel forvart. I første rekke er det de sterke krefter utenfra som avgjør spørsmålet om et lite land skal trekkes inn i krigen eller ikke, i alle fall i den totale krigstidsalder; selv områder som Island og Grønland er i vår tid strategiske brennpunkter. Og som professor Frede Castberg skriver i sin bok "Norske problemer", har neppe noen stat drevet eller kunnet drive en helt konsekvent gjennomført nøytralitetspolitikk. Det ville bl.a. bety et spørsmålet om hvilken av de krigførende makter som først alvorlig krenket landets nøytralitet, skulle være avgjørende for hvilken side det kom med i krigen på. Dessuten er det, som Castberg fremholder, noe moralsk usundt i selve grunntanken i det folkerettslige nøytralitetsprinsipp: at den nøytrale stat skal handle som om utfallet av krigen var likegyldig for den. Krigen kan etter en rasjonell, etisk oppfatning stå "mellom Gud og Satan". Det er all grunn til å erkjenne og bygge på det grunnsyn er rett og urett kan fordele seg totalt forskjellig på de to parter. Er det så, er

nøytraliteten så visst ikke det mest høyverdige standpunkt.

Allt dette har imidlertid intet å gjøre med spørsmålet om de små staters livsrett. Det har å gjøre med spørsmålet om allianse- og sikkerhetspolitikk, og det har - ganske særlig - å gjøre med spørsmålet om en effektivt betryggende internasjonal rettsorden.

Her kommer vi inn på et spørsmål som det er grunn til å se i bynne på en realistisk måte: spørsmålet om likestilling mellom nasjonene i en mellomfolkelig organisasjon, enten det nå kalles Folkeforbund eller noe annet. I det Folkeforbund vi hadde i mellomkrigstiden, var en skjematisk likestilling gjennomført. Hver stemme veide like tungt, enten det var en stormakt eller et land med et par millioner innbyggere som avgav den, enten det var Norge eller Storbritannia, Estland eller Frankrike. Også dette system bygde på en illusjon, illusjonen om en likestilling som ikke hadde noe grunnlag i virkelighetens verden. Det er ganske klart at en verdensmakts ord i internasjonal politikk har en meget større vekt enn en liten nasjons, og at ikke noe voterings-reglement kan endre det. Prinsippet førte da også bare til at avgjørelsene i mange viktige saker brøt seg vei utenfor Folkeforbunds-forsamlingene i Genève, at de følt i det maktpolitiske og diplomatiske spill. Dermed var intet vunnet; tvært imot, forhandlingene og avgjørelsene ble unndradd offentlighetens lys og foregikk i intrigenes og hestehandelens halvørke. Belært av erfaringen erkjenner man nå mer og mer klart at det ikke lar seg gjøre - og heller ikke er rimelig - å gjennomføre prinsippet om statenes rettslige likhet i det internasjonale samfunn. En ting er at statene skal være "like for loven", at de har samme folkerettslige rettigheter og plikter, at partene f. eks. under en prosess for en mellomfolkelig domstol i alle henseender er likestilt, selvom den ene er en verdensmekt og den annen en lillestat.

Anderledes forholder det seg når man skal bygge opp en internasjonal styremakt, et politisk organ som skal opprettholde fred og orden mellom statene, løse tvister som ikke kan underkastes juridisk behandling osv. Om man der aldri så meget bygger på likhetsprinsippet, vil det vise seg at de faktiske maktforhold blir helt andre enn stemmereglene foreskriver. Skal organisasjonen og virkeligheten, normene og livet stemme overens, må man akseptere stormaktens naturlige lederstilling. Så lenge krig, maktbruk, er det siste ord i internasjonale affærer, så lenge det er tale om å stanse en angriperstat med våpen i hånd, drive igjennom visse løsninger av tvistesporsmål og føre et slags internasjonalt politioppsyn, så lenge er det ganske klart at det er og blir stormaktene med de utslagsgivende militære maktmidler som har det avgjørende ord. Dette kan kanskje for mange synes som et brudd på demokratiske prinsipper, men i virkeligheten er det jo, som professor Castberg fremholder, "en underlig formalistisk anvendelse av likhetens idé at man vil gi alle stater den samme stemme i forvaltningen av de felles anliggender, ikke bare uansett økonomiske resurser og militære maktmidler, men også uansett folketall. Når man på denne måte vil bortse totalt fra antallet av enkelte individer i statene, kan det bare forklares ut fra en oppfatning av statene som egne "organismer", av prinsipielt samme art som de levende vesener. Slike kvantitative konstruksjoner hører ikke hjemme i moderne statsvitenskap."

Men at stormaktene får en naturlig lederstilling, betyr ikke at de små nasjoner har tapt livets rett eller at deres stemme ikke skal bli hørt. Det ville være en ulykke om de små stater skulle bli stilt utenfor ledelsen av statenes felles anliggender i det nye internasjonale samfunn som skal skapes. Det ville bli til skade ikke bare for de små staters egne interesser, men også for stormaktene og for helheten. Mange av de små stater representerer synspunkter og sitter inne med erfaringer som nettop er betinget av deres egenskap av mindre samfunn og som hele verden kan dra nytte av. Økonomisk og sosialt er mange av småstatene kommet så langt at de kan være forbilder og lærerike eksempler for større stater; det samme gjelder på det kulturelle område. Og nettopp i kraft av sin stilling som små stater, uten maktpolitiske egeninteresser å vareta, kan de ofte

Se mer eksplisitt på stridsspørsmålene enn de store makter og spille en viktig rolle når det gjelder å utrede, megle og forhandle.

Det avgjørende er ikke om stormaktene får en ledende stilling, men om de kan finne fram til et tillitsfullt samarbeid seg imellom. Bare på det grunnlag kan freden og dermed småstatenes interesse trygges. Oppstår det uløselige konflikter mellom stormaktene, vil neppe noen mellomfolkelig pakt kunne hindre katastrofen, og all erfaring viser at når de store slåss kommer små stater mellom barken og veden.

Om man med forholdsvis små betenkeligheter vil innrømme stormaktene en lederstilling i en internasjonal fredsorganisasjon, et mer effektivt og bandlekraftig Folkeforbund, så må man ta avstand fra de tendenser som undertiden er kommet til orde i retning av å skape regionale småstatsgrupper under en stormakts hegemoni. Det blir vasallsystem og "livsrom"-politikk, det gir spillerom for vilkårlighet og tjener ikke fredens interesser; tvert imot, det vil føre til rivalisering mellom de forskjellige maktgrupper og skape grunnlag for nye krigerske konflikter. Systemet med drabant-stater og "interesse-sfærer" er gjengangere fra den gamle imperialistiske stormaktspolitikk, og har ikke ført til noe godt. Det leder fort til uberettigede inngrep i de små staters indre forhold, et trykk som kan bli utålelig, og hele makt-balanse-prinsippet fører lett til motsetninger og krig mellom den ene dominerende stormakt og den annen. "Freden er én og udelelig", og den kan bare trygges ved et samarbeid på universelt grunnlag. Om f. eks. et russisk hegemoni i Østeuropa kunne skape ro og orden blandt Sovjets mindre nabo-stater, ville det ikke være noen garanti mot en ny verdenskrig, og heller ikke ville et vesteuropeisk forbund under Englands førerskap gi landene her noen sikkerhet, rent bortsett fra at den store stats dominerende stilling snart kunne føles utholdelig for småstatene. En annen ting er at nabo-stater har ganske spesielle felles problemer som bør løses i en atmosfære av vennskap og tillit, og at forholdene kan bli utålelige hvis en stat overfor naboen - på grunnlag av forment gammel urett - opprettholder en ufønselig holdning og intrigerer med andre stater i håp om å kunne slippe løs en revansjekrig. Vi har sett eksempler nok på hvilke ulykker det kan føre til.

Men intet av dette røkker ved de små lands eksistensberettigelse, når de har et klart nasjonalt særpreget, selvstendige historiske tradisjoner, en selvstendig kulturform og er økonomisk levedyktige. At et land som f. eks. Norge fyller disse betingelser, er ganske klart, og ingen ansvarlig statsmann har heller hevdet noe annet syn. At vi som alle andre nasjoner skal gå inn i en mellomfolkelig organisasjon, innordne oss under den og ta på oss de plikter det innebærer, er en helt annen sak. Det setter ikke i fare vår eksistens som nasjon, det trygger den.

Og når verden igjen har frigjort seg fra krigstidens uundgåelige oppvurdering av makt og stridskrefter, vil den minnes hva vår kultur skylder de små land. Som den engelske historiker H.A.L. Fisher skrev under forrige verdenskrig: "Nesten alt det mest verdifulle i vår sivilisasjon skriver seg fra de små stater: det nye testamente, de homeriske dikt, det attiske og elisabetanske drama, den italienske renessansens kunst, Englands common law. Ingen behøver å opplyses om hva menneskeheten skylder Athen, Firenze, Genève eller Weimar. Verdens gjeld til disse stater overstiger alt som er kommet fra Ludvig XIV's, Napoleons eller den nåværende tyske keisers krigerske mannikier ..."

"Nasjonal Arbeidsinnsats".

Det gjøres stadig nye fremskritt både fra NS-myndighetene og fra tysk hold for å innrulle hele folket i registre og kartoteker, for lettvis og greit å kunne utskrive de som ønskes innsatt i krigsviktig arbeid. I disse dager er det kommet en ny og meget besnærende henvendelse om registrering til endel livsviktige bedrifter og etater fra Reichskommissar. Den går ut på at vedk. bedrifter som det er om å gjøre å holde best mulig i gang, skal utfylle et skjema med navn og diverse data over alle ansatte i bedriften av årsklasse 1924, for at Reichskommissar eventuelt kan sørge

for at disse ikke blir utskrevet til arbeidsinnsats. Denne negative registrering tyder på at en utskrivning av årsklassen 1924 er på trappene. Det ser ved første øyeblikk fristende ut for dem som har fått henvendelsen, å besvare den, for derved å fri sine ansatte i denne årsklasse. Men for det første kan skjemaet bli brukt til å skaffe oversikt over hvor mange eldre menn og kvinner som må skaffes for å erstatte disse unge. Eller man bruker denne form for om mulig å få brutt fronten mot registrering til arbeidsinnsats.

Men for det annet, og hva som er langt viktigere, er det ikke tvilsomt et det å hjelpe til med å skille ut bestemte grupper vil være en vesentlig lettelse for maktene i deres forsøk på registrering. Blir en del av en årsklasse utskilt på denne måte blir situasjonen selvsagt vanskeligere for de øvrige. Forholdene nå tilsier derfor at krigs- og livsviktige bedrifter ikke lengre søker å skaffe generell fritagelse for sine folk, men tvertimot tar opp arbeidet med å søke å få fritatt hver enkelt som blir utskrevet. Dette at ingen på forhånd er sikret fritagelse gjør fronten bredere og sterkere. Samtidig vil de mange ønsker og forestillinger som nødvendigvis vil komme inn fra de krigs- og livsviktige etater skape et meget stort arbeid for registreringskontorene. Parolen er ingen spørsmål om registrering til nasjonal arbeidsinnsats besvares. Intet skjema utfylles.

Felles front mot registreringen!

- 0 -

Norges økonomi etter krigen.

Hvordan er utsiktene for Norges økonomi etter krigen? - I det følgende forutsetter vi at krigens slutt er noenlunde nær forestående, og at det ikke skjer ytterligere større ødeleggelser av norsk nasjonalformue, som f. eks. sprengning eller bombing av kraftanlegg, industribedrifter eller kommunikasjonsanlegg i forbindelse med en eventuell uttrekning av okkupasjonsstrøppene.

For å besvare spørsmålet må man gjøre det klart hva som er skjedd under den tyske okkupasjon av Norge. Tyskerne har dekket alle sine utgifter i Norge: lønninger til soldater og funksjonærer, utgifter til bygning av barker, befestningsanlegg, veier og jernbaner ved å trekke på Norges bank. Gjennomsnittelig har tyskerne trukket ca. 200 millioner kroner pr. måned, og alt ialt har de belastet Norges bank med omkring 10 milliarder kr. Disse pengene har Norges Bank lagt ut for den norske stat, som står som den endelige kreditor overfor det tyske rike.

Den alt overveiende del av de ti milliarder er anvendt slik at det ikke blir noe igjen av reell virkelig verdi for Norge. Vei og jernbanebygning, kraftutbygning og fabrikanlegg, som kan komme oss til gode, utgjør bare en liten brøkdel av det voldsomme pengeforbruk. Det meste representerer forbruk av norske lagre, av norsk realkapital som skog og husdyrbestand og av norsk produksjon og vareimport, som er dratt uren det norske forbruk. Det norske folk er i årene fra 9. april 1940 berøvet realinntekt og realkapital, landet er blitt utarmet og vi sitter igjen med nominelle pengesfordringer fremrett på det tyske rike, men reellt på oss selv, da det vel ikke vil bli stort å få av erstatning fra Tyskland.

Hvordan ser det så ut i Norge idag etter at den tyske gresshopperarmen har spist opp våre lagre og velsignet oss med sine flyplasser, bunkers og festningsanlegg? - En del av den tyske brannskatning av norsk økonomi har det norske folk alt betalt ved den senkning av levestandarden som tyskerne har ført igjennom. Den "slanke norske linje" er kvitteringen for en betydelig beskatning i form av underforbruk. En annen stor prosentdel finner vi i utslitte maskiner og materielle og manglende vedlikehold av hus, veier, kommunikasjonsanlegg og fabrikker, i utslitt garderobe, utstyr og husgeråd. Men både undermålingen og vannskjøtningen av produksjonsmaskineriet vårt, og vår realkapital i det hele, betegner et akkumulert behov som vil melde seg når krigen er slutt. Det annet store krav er de tomme lagrene som skal fylles og at de 120 a 130 000 menn som idag arbeider direkte for tyskerne - og de andre titusener som arbeider indirekte -

Stormakter og småstater.

Problemet om de små stater, deres eksistensberettigelse og deres eksistensmuligheter har undertiden vært tatt opp til drøftelse ute i de siste årene. Unntaksvis har det hevet seg røster også i demokratiske land som mener at småstatene har utspilt sin rolle, at de ikke lenger har noen mulighet for å hevde seg blandt de tungt væpnede statsgiganter og at deres eneste mulighet er å søke inn under en stormakts beskyttende vinger. Mange er også engstelige for at stormaktene kommer til å ordne alt etter sitt eget hode, uten å spørre og uten å ta særlig meget hensyn til de små nasjoner, når nasjon skal organiseres og den nye internasjonale rettsorden bygges opp.

Enkelt av de uttalelser som er falt kan ha en nokså skremmende likhet med nazismens voldspolitiske teorier, med dens sloganer om "Lebensraum", om "herrefolk" og om "Grossraumwirtschaft", og det var jo ikke meningen med den store frihetskamp mot overfallsmaktene. Nå er det heller ingen egentlig grunn til å bli nervøs. De skrivelser som uttaler "dødsdommer" over de små nasjoner, er ikke mange og neppe heller representative for sine folk, og den innordning de tar til orde for, er ikke identisk med det nazistiske tyranni og sin nazistiske utbytning vi i de siste årene har sett praktiseret i Europa. Allikevel kan det være grunn til å se litt nærmere på disse spørsmålene som på ny er kommet i forgrunnen ved stormaktskonferansen i Washington.

Utgangspunktet for de fleste spekulasjoner over de små nasjoners livsdueligheit er selve krigsbegivenhetene og ligger i tråd med den alminnelige oppvurdering av makten og maktmidlene som en krig uvegerlig fører med seg. Men her sett en rekke små nasjoner bli et lett bytte for angriperstatene, og spør seg på dette grunnlag om de har Livets rett. Men også temmelig store stater har raskt falt som offer for en hensynsløs angriperstat som har organisert hele sitt samfunnsliv for krig og hadde alle de fordelene overraskelses-momentet innebærer. Av den grunn er det vel ingen som hevder at land som Frankrike og Polen har mistet sin eksistensberettigelse. Det er i det hele uttrykk for et meget primitivt syn å dømme om en nasjons livsrett på basis av dens militære makt og beredskap. Andre faktorer er og bør være avgjørende. Sparta var utvilsomt en sterkere militær faktor enn Athen, men arven fra Athen er en levende realitet i den siviliserte verdens liv, mens Sparta nærmest er en kuriositet i skolebøkene. Og hvor meget mer skylder ikke verden Palestina enn de assyriske, babyloniske og persiske erobringsrikker som oppslukte det?

Det er imidlertid den kjørne av sannhet i betraktningene om de små staters livsrett hvorfor overfall, at deres nøytralitets- og isolasjonspolitikk fra første mellomkrigstiden er brutt sammen. Denne politikk bygde på en fiksjon, at et land skal trekkes inn i en storkrig eller ikke, avhenger ikke av landets egne ønsker og den politikk det driver; det har vist seg tydelig nå både i Norden, på Balkan og når det gjelder Holland og Belgia; om ikke for så iallfall etter denne krig vil det være å stikke hodet i busken å forsøke å innbille seg at om et land bare ønsker å være nøytralt, sier det vil være nøytralt og oppfører seg nøytralt, så er den hellige grav vel forvart. I første rekke er det de sterke kroker utenfra som avgjør spørsmålet om et lite land skal trekkes inn i krigen eller ikke, iallfall i den totale krigstidsalder; selv områder som Island og Grønland er i vår tid strategiske brempunkter. Og som professor Frode Castberg skriver i sin bok "Norske problemer", har neppe noen stat drevet eller kunnet drive en helt konsekvent gjennomført nøytralitetspolitikk. Det ville bl.a. bety at spørsmålet om hvilken av de krigførende makter som først alvorlig krenket landets nøytralitet, skulle være avgjørende for hvilken side det kom med i krigen på. Dessuten er det, som Castberg fremholder, noe moralsk usundt i selve grunntanken i det folkerettslige nøytralitetsprinsipp: at den nøytrale stat skal handle som om utfallet av krigen var likegyldig for den. Krigen kan etter en nasjonell, etisk oppfatning stå "mellom Gud og Satan". Det er all grunn til å erkjenne og bygge på det grunnsyn at rett og urett kan fordøle seg totalt forskjellig på de to parter. Er det så, er

nøytraliteten, så visst ikke det mest høyverdige standpunkt. Alt dette har imidlertid intet å gjøre med spørsmålet om de små staters livsrett. Det har å gjøre med spørsmålet om allianse- og sikkerhetspolitikk, og det har - ganske særlig - å gjøre med spørsmålet om en effektiv betryggende internasjonal rettsorden.

Her kommer vi inn på et spørsmål som det er grunn til å se i blyndne på en realistisk måte: spørsmålet om likestillingen mellom nasjonene i en mellomfolkelig organisasjon, enten det nå kalles Folkeforbund eller noe annet. I det Folkeforbund vi hadde i mellomkrigstiden, var en skjematisk likestilling gjennomført. Hver stemme valde lika tungt, enten det var en stormakt eller et land med et par millioner innbyggere som avgjorde, enten det var Norge eller Storbritannia, Estland eller Frankrike. Også dette system bygde på en illusjon, illusjonen om en likestilling som ikke hadde noe grunnlag i virkelighetens verden. Det er ganske klart at en verdensmakts ord i internasjonal politikk har en meget større vekt enn en liten nasjons, og at ikke noe voterings-reglement kan endre det. Prinsippet førte da også bare til at avgjørelsene i mange viktige saker brøt seg vei utenfor Folkeforbunds-forsamlingene i Genève, at de falt i det maktpolitiske og diplomatiske spill. Dermed var intet vunnet; tvært imot, forhandlingene og avgjørelsene ble unndradd offentlighetens lys og foregikk i intrigenes og hestehandelens halvørke. Belært av erfaringen erkjenner man nå mer og mer klart at det ikke lar seg gjøre - og heller ikke er rimelig - å gjennomføre prinsippet om statenes rettslige likhet i det internasjonale samfunn. En ting er at statene skal være "like for loven", at de har samme folkerettslige rettigheter og plikter, at partene f. eks. under en prosess for en mellomfolkelig domstol i alle henseender er likestilt, selvom den ene er en verdensmakt og den annen en lille-rettstat.

Androlødes forholdet det seg når man skal bygge opp en internasjonal styremakt, et politisk organ som skal opprettholde fred og orden mellom statene, løse tvister som ikke kan underkastes juridisk behandling osv. Om man der aldri så meget bygger på likhetsprinsippet, vil det vise seg at de faktiske maktforhold blir helt andre enn stemmereglene foreskriver. Skal organisasjonen og virkeligheten, normene og livet stemme overens, må man akseptere stormaktenes naturlige lederstilling. Så lenge krig, maktbruk, er det siste ord i internasjonale affærer, så lenge det er tale om å stanse en angriperstat med våpen i hånd, drive igjennom visse løsninger av tvistespørsmål og føre et slags internasjonalt politioppsyn, så lenge er det ganske klart at det er og blir stormaktene med de utslagsgivende militære maktmidler som har det avgjørende ord. Dette kan kanskje for mange synes som et brudd på demokratiske prinsipper, men i virkeligheten er det jo, som professor Castberg fremholder, "en underlig formalistisk anvendelse av likhetens idé at man vil gi alle stater den samme stemme i forvaltningen av de felles anliggender, ikke bare uansett økonomiske resurser og militære maktmidler, men også uansett folketall. Når man på denne måte vil bortse totalt fra antallet av enkelte individer i statene, kan det bare forklares ut fra en oppfatning av statene som egne "organismer", av prinsipiell samme art som de levende vesener. Slike kvantitative konstruksjoner hører ikke hjemme i moderne statsvitenskap."

Men at stormaktene får en naturlig lederstilling, betyr ikke at de små nasjoner har tapt livets rett eller at deres stemme ikke skal bli hørt. Det ville være en ulykke om de små stater skulle bli stilt utenfor ledelsen av statenes felles anliggender i det nye internasjonale samfunn som skal skapes. Det ville bli til skade ikke bare for de små staters egne interesser, men også for stormaktene og for helheten. Mange av de små stater representerer synspunkter og sitter inne med erfaringer som nettopp er betinget av deres egenskap av mindre samfunn og som hele verden kan dra nytte av. Økonomisk og sosialt er mange av småstatene kommet så langt at de kan være forbilder og lærerike eksemplarer for større stater; det samme gjelder på det kulturelle område. Og nettopp i kraft av sin stilling som små stater, uten maktpolitiske egeninteresser å vareta, kan de ofte

når frakten kommer skal skaffes beskjefligelse for å unngå arbeidsløshet og sosial og økonomisk kaos.

De 20 milliarder kroner i kjøpekraft som tyskerne har tatt ut av Norges Bank har gjort sin rundgang i det økonomiske liv. De er betalt ut til lønning og til entreprenører og leverandører. Derfra igjen er de gått til kjøpmennene, grossistene og bøndene, til bankene som avbetaling på gjeld og innskudd og til staten som skatt og avgift; fra bankene og staten er de gått tilbake til Norges Bank gjennom folkeinnskudd og statens avbetaling på den debetkonto - som nevnt er det jo for staten Norges Bank har betalt ut milliardene til tyskerne.

Det er en voldsom kjøpekraft tyskerne har skapt gjennom sitt trekk på Norges Bank. Hvis det ikke var blitt tatt forholdsregler for å beskytte pengeverdien, ville resultatet blitt en veldig prisstigning og et kappløp mellom priser og lønninger, kort sagt en forrykende inflasjon ala Tyskland etter forrige krig. Gjennom rasjonering, priskontrollen, valutareguleringen, rentereguleringen, begrensningen av aksjeutbytte, lønns- og prisstoppen - som også omfatter faste eiendommer - har man hindret den økede kjøpekraft fra å gjøre seg gjellende som etterspørsel og prisoppjager. Ved omsetningsskatten på 10%, som innbringer omlag 40 millioner kr. i måneden, de høye skatter og opptagelsen av lån til avbetaling i Norges Bank og utstedelse av statsveksler, hvis utbringende sperres i Norges Bank, har statsmyndighetene og Norges Bank bundet kjøpekraften og hindret inflasjons-tendenser fra å bli virksomme.

Tyskerne har sprøytet inn en kjøpekraft på et par milliarder kr. om året i vårt produksjons- og omsetningsliv, ialt altså 10 milliarder i disse år. De har avsatt seg som innskudd i bankene, slik at innskuddene er steget fra 2,9 milliarder i 1939 til ca. 6 milliarder. Videre som gjelds-avbetaling slik at bankenes utlån er redusert med omlag 1 milliard og nå antagelig ligger et par hundre millioner under milliarder. Denne økning i bankenes tilgjengelige midler på ca. 4 milliarder finner man igjen i bankenes beholdning av obligasjoner og statsveksler, som antagelig utgjør omkring 4 milliarder mot mindre enn 1 milliard før krigen, og i innestående i Norges Bank som før krigen var under 100 millioner, men nå antagelig over det 10-dobbelte. De 3 milliarder som innskuddene i bankene er øket med, betegner en tilsvarende stigning i kjøpekraften. Men til dette kommer stigningen i seddelomløpet fra 575 millioner ved utgangen av 1939 til ca. 2,7 milliarder kroner. Det er en voldsom kjøpekraft. Idag er den holdt nede ved de nevnte restriksjoner og det forhold at det ikke er noe å få kjøpt. Men når freden kommer og importen kan ta til, hvordan vil det bli da?

Det vil bli et veldig behov. Oppspart i utlandet har vi antagelig ca. 800 millioner kroner igjen av fraktinntektene pluss 1/2 milliard i assurance for den forliste delen av flåten. Vårt uaddelbare importbehov, hvis alt skulle slippes til, ville kreve et par milliarder i valuta det første året. Men eksporten vår, som før krigen hadde en verdi av ca. 800 millioner i gode år, vil neppe komme igang før etter noen måneder, ja det vil kanskje ta et år før den når full utvikling. Skipsfartsinntektene vil også være vesentlig forminsknet. Det blir derfor nødvendig å opprettholde både import- og valutakontroll og delvis rasjonering i overgangstiden. Dessuten må vi oppta lån fra utlandet. De første årene etter krigen vil importbehovet vårt være meget stort, men valutatilgangen meget begrenset. Det må derfor bli en gradering av behovene og en regulering av forbruket. Det gjelder ikke bare det personlige forbruk, men også kapitalinvestering, d.v.s. maskiner og materialer til gjenreisningen. Vi må i det hele tatt regne med at de reguleringer og restriksjoner vi har idag, stort sett - tillempet etter de nye forhold - må opprettholdes i kortere eller lengre tid framover.

Hvordan skal vi kunne beskytte vår pengeverdi og klare gjenreisningen? - Plassen tillater ikke noen inngående behandling av spørsmålet. Vi må nøye oss med å nevne den sannsynlige utvikling: Engrosprisnivået som idag ligger ca. 70% over førkrignivået vil bli søkt opprettholdt, d.v.s. man vil antagelig ikke prøve å drive prisene ned. Vi er interessert i å holde et relativt høyt nominelt inntektsnivå. Leveomkostningene er i okkupasjon

tiden steget med ca. 40%, mens lønningene for den store masse funksjonærer og for de industriarbeidere, som ikke har arbeidet direkte for tyskerne, ikke er forhøyet. Lønnsforhøyelsen må derfor åpenbart til. Men det blir nødvendig å få en samtidig overenskomst om pris- og lønnsstopp. Disse reguleringer vil antagelig ikke gjøre det vanskelig å opprettholde omtrent det forhold mellom krone og pund-dollar, som vi hadde før krigen. Tillempet kan vi regne med pund kr. 20,00 og dollar kr. 5,00. Det er også grunn til å være oppmerksomme på at de finansielle og pengepolitiske problemer vi er stillet overfor, er tilstede i omtrent samme grad og på samme måte i de andre krigsførende og okkuperte landene. Noen innbyrdes forskyvning av verdiforholdet mellom pund og krone, slik at pund skulle stige, er det neppe grunn til å frykte.

Tilbake står det pengemessige og finansielle problem. Antagelig blir det noenlunde straks etter krigen gjennomført en overstempling av våre sedler for å få full kontroll over seddelmengden. (En ombytning av sedlene vil kreve et mer tungvindt apparat). Flere hundre millioner sedler vil da antagelig kunne strykes, sedler i tyske besiddelse og sedler som er sauglet ut; samtidig vil de hamstrede sedler komme fram. Men må regne med at det blir visse restriksjoner m.h.t. disponeringen av både sedler som man har idag og innskudd i bankene; men formålet blir bare å beskytte pengeverdien og tilgodese legitime behov for kontanter. Staten må erkjenne sin gjeld til Norges Bank, men ordningen av kontoen skulle ikke støte på uoverstigelige ønsker. Hvis krigen slutter innen årets utgang, vil kontoen antagelig være netto 6-7 milliarder. De 2,6 milliarder i statsveksler som er solgt til bankene, og hvis utbringende er satt inn i Norges Bank, vil etterhvert foreløpig bli fornyet som statsveksler, men kan neppe uten videre overføres til langsiktige lån uten i forbindelse med planer, som fører lånene over på publikums hender. Flere slike planer kan tenkes. Før krigen var statens gjeld ca. 1450 millioner kroner. Under krigen er det opptatt ytterligere faste lån til 1750 millioner utgifter til renter og avdrag er med andre ord mer enn fordoblet. Dertil kommer forrentningen av statsvekslene på 2,6 milliarder, som krever over 30 millioner kroner, med den nåværende løpetid og rente. Kontoen i Norges Bank kan reduseres på forskjellige måter. Men det vil sikkert bli noen milliarder som må stå igjen. For dem skulle man slippe med en minimal rente og betale avdrag over la oss si 100 år. Gjeldsøkningen vil likevel være så stor at den vesentlig vil øke statens utgiftsbudgett når andre formål skal tilgodesees, og her kommer nye og store krav til. Statens inntektsbudgett har under krigen ligget omkring 1200 millioner, eller ca. det dobbelte av før krigen. Herav dekker omsetningsskatten 4-5 millioner. Den antatte inntekt var før krigen mellom 2,5 og 3 milliarder, den er under krigen steget til over 4 milliarder. Dette inflaterede inntektsnivå kan vi ikke regne med, men det må legges an en politikk som holder det nominelle inntektsnivå på et relativt høyt nivå, skal det lykkes oss å løse problemene, som den tyske arv stiller oss overfor, og skattestryket ikke skal bli for stort. Selvsagt må det gjennomføres endel skatter i forbindelse med saneringen, men deres formål vil delvis være å ta hæa krigen har gitt. Det blir overgangsskatter som vil trenge til gjenreisningen, for den pengemessige konsoliderings skyld. Det vil være rimelig at det blir gjort noe for å tilføre samfundet den krigsfortjeneste som enkelte kretser av befolkningen har hatt.

Konklusjonen blir at vi skulle ha gode muligheter for å løse de problemene som okkupasjonen har ført med seg uten katastrofale følger for den norske krone. Men det vil bli nødvendig å gå strengt tilverks. Vi vil bli hunnet til fortsatte restriksjoner. Vil vi forkorte overgangstiden, må vi bruke radikale midler med en gang. Det blir nødvendig å ta en operasjon. Ellers må vi finne oss i en lengre tilstand med kur og diet. En slik operasjon kunne f. eks. skje ved tvangslån og et system med en større engangsskatt på formue. Å trekke fram momentene for og imot slike inngrep vil her føre for langt.